

Nikolaj Udstillingsbygning

Circa Berlin

5. februar til 28. marts 2005

*Boris Mikhailov, Uden titel, (Berlin), 2003, farvefoto
Med tilladelse fra Galerie Barbara Weiss, Berlin*

Circa Berlin

Berlin er en af Europas mest dynamiske og kreative byer. Siden Murens fald i 1989 har byens kunst- og kulturliv udviklet sig eksplosivt og fungerer i dag som et gigantisk internationalt brosystem. Her forbindes arven fra det gamle Østeuropa med Vesteuropa, Skandinavien med Mellemeuropa og Europa med resten af verden. I Nikolaj Udstillingsbygning kan du se værker af ca. 20 "udefra" kommende, internationalt betydningsfulde kunstnere, der med base i Berlin tematiserer den omfattende dialog og udveksling, som er blevet byens kulturelle profil.

Graffiti overført fra væggene på berlinske offentlige toiletter, dokumentation af jord- og planteprov fra udvalgte byggepladser i byen, tyske slagere udført af etniske indvandrede udsat for synkroniseret, accentfri rigssang, visualiseringer af diverse urbane udviklingsforhold i silende, fluorescerende plastik, den tyske forfatning som kommenteret tapet, visuelle præsentationer af berlinske hospitalers kunstsyn – alt dette og meget mere fylder gallerierne på begge etager i Nikolaj i et forsøg på at favne den sammensathed, der præger den unge berlinske kunstscene netop nu.

Under titlen *Circa Berlin* beskæftiger udstillingens kunstnere sig med deres tilhørsforhold til byen – på godt og ondt – som enkeltindivider, som race, som køn, som indvandrede, som civile borgere, som kunstnere. Via en mangfoldighed af udtryk og metoder belyser de generelle emner i samtidens globale kultur som personlige, mentale og fysiske rejser med Berlin som slutpunkt.

Malmö, København og Berlin er i disse år under titlen *Urban Art Stories* forenet i et projekt, der skaber kulturelle oplevelser inden for scenekunst, billedkunst, musik, film og design på tværs af sund og sø. Udstillingen *Circa Berlin* i Nikolaj er en del af dette samarbejde.

Hvad er en by?

En by er både det, der faktisk findes et bestemt sted, og alle de historier, modeller og forestillinger, vi med tiden skaber over samme sted. En by er således noget konkret: kroppe, gader, huse, rum, afstande – her bor og arbejder, lever og dør vi – samtidig er den et rum af fiktioner og "fortællinger" om byen leveret af f.eks. bykort, bymuseum, bystyre, byens medier, byens transportsystem, byens historikere og byens byplanlæggere. Alle bidrager de socialt, videnskabeligt, kommercielt, politisk eller æstetisk til, hvordan byen opleves.

Jesko Fezer & Axel John Wieder, *Bymæssige forhold*, 2004, installationsfoto, 3. Berlin Biennale

I tilfældet Berlin er det klart, at byens delte historie på hver side af en massiv mur (Berlinmuren) igennem 28 år har givet grund til flere samtidige historier om byen. Netop dobbeltheden er et væsentligt tema i udstillingen *Circa Berlin*, hvis titel selv søger at vise det relative, ustabile og kun tilnærmelsesvis i beskrivelsen af byen. Men det er i virkeligheden en betingelse, der gælder alle steder og kulturer, at der er mange historier og stemmer og i nogle tilfælde sandheder, og at de alle er bestemt af de redskaber, det sprog og den synsmåde, som præsenterer dem for os.

For f.eks. at forstå og undersøge en by, må man derfor *både* se på byen, det sprog, der tales om byen, og det blik, der ser på byen. For hvad gemmer dette sprog og blik – hvordan fungerer vores perception af urbane, kulturelle og historiske forhold? Det er bl.a. disse spørgsmål, udstillingen rejser og søger at svare på.

Berlin – historisk

Berlin blev etableret som tysk rigshovedstad i 1880'erne og har siden været mål for store mængder af tilflyttere. Byens tiltrækning af indvandrere falder i flere historiske epoker. Tidligere, i takt med *industrialiseringen*, var det primært folk fra tyske landdistrikter, der søgte arbejde i de nye jern-, stål- og tekstilindustrier. I nyere tid har det været mennesker fra områder uden for Europa, der er kommet til Berlin: Som inviterede gæstearbejdere (primært i 1970'erne), som arbejdssøgende immigranter fra fattige lande med stor arbejdsløshed, som flygtninge (pga. ekstrem fattigdom, politisk/etnisk forfølgelse og naturkatastrofer), som studerende – og som kunstnere med ønske om at engagere sig i det internationale kunstliv i Berlin.

Byen var fra slutningen af 1800-tallet og indtil starten af 1900-tallet en dynamo for europæisk kultur og blev regnet for et af verdens førende kulturcentre. Rejseruter fra Øst til Vesteuropa og mellem nord og syd mødtes her i et knudepunkt af handel og kunstnerisk og intellektuel udfoldelse. Den moderne storby med alt, hvad den indebar af fragmenteret, hektisk liv og lyst, kommunikation og isolation, tiltrak kunstnere og andre repræsentanter fra åndslivet, som her havde mulighed for at udforske eksistensen fra helt andre ekstreme platforme, end den provinsielle købstad eller landlivet gav mulighed for. Skandinaver som bl.a. Georg Brandes, Edvard Munch, August Strindberg, Robert Storm Petersen, Søren Kierkegaard og H.C. Andersen (som ganske vist alle kom fra de skandinaviske storbyer) er eksempler på kunstnere, der i kortere eller længere perioder opholdt og udviklede sig i Berlin. Her fandt de en progressiv kunst- og kulturscene og en langt mere

intens vekselvirkning med de moderne strømninger, som hele Europa efterhånden kom til at opleve i kølvandet på industrialiseringen og den deraf følgende omorganisering af samfundslivet.

Op igennem 30'erne og i særdeleshed under 2. verdenskrig svækkedes byens tiltrækningskraft kulturelt. Efter krigen blev hovedstaden flyttet til Bonn, hvor regeringsmagten blev genetableret, mens Berlin fortsat var Tysklands kulturelle metropol. Efter krigstidens delte by betød kulturelt og socialt en splittelse af tilværelsen for tusinder af mennesker, og under **den kolde krig** var udvekslingen med kunstneriske udtryk på den anden side af Jerntæppet begrænset til vestberlinske initiativer. I 60'erne var kunstbevægelsen Fluxus og i 80'erne **De nye vilde** tæt knyttet til Berlin. Efter genforeningen i 1989 og Berlins genvundne status som hovedstad for Tyskland har byen udviklet sig med stormskridt. Hundrevis af byggepladser med svingende kraner har (med milliardinvesteringer fra store multinationale selskaber i ryggen) over en periode på 10-15 år forvandlet byens udseende og kulturelle infrastruktur. Genforeningens betydning for byen urbant, kulturelt, politisk, socialt og globalt kan ikke overvurderes.

Særligt i det tidligere Øst, hvor den nye bymidte (Neue Mitte) nu ligger, har massive økonomiske interesser i bl.a. ejendomshandlen haft radikal indflydelse på den kulturelle udvikling. Ved at gøre lejemaal attraktive for unge kunstnere gennem lave lejepriser m.m. har hele kvarterer opbygget et image af kreativitet og underholdning, som har tiltrukket investorer og dermed efterhånden presset priserne op. De mange tilflyttede kunstnere er til dels blevet brugt i denne sags tjeneste. Men også en ambitiøs og visionær kulturpolitik har bidraget til byens kunstneriske liv. Omfattende støtteprogrammer for både udenlandske og lokale berlinske kunstnere har sikret, at kunstnerne har kunnet slå sig ned i byen og gå i dialog med den berlinske kunstoffentlighed. I dag er en lang række af den internationale kunstscenes mest betydningsfulde kunstnere bosiddende i Berlin, hvor de bl.a. manifesterer sig med refleksioner over deres placering mellem to kulturer.

At rejse

At opgave og forlade sin egen kultur, sit sprog og sin historie for at begive sig ind i et ukendt rum (en by, et land, et klima, en kultur) er for alle folk – kunstnere eller ej – en ualmindelig krævende og udfordrende opgave, som påvirker én med stor kraft, sanseligt og erkendelsesmæssigt. Rejsen handler altså både om at flytte sig fysisk fra sted til sted og om bevægelser i det indre mentale landskab, i bevidstheden, erindringen og forestillingskraften. Man behøver ikke at flytte sig fysisk for at føle sig på fremmed grund. Oplevelsen af et kunstværk kan f.eks. formidle den følelse og erkendelse. Både mentale og fysiske rejseerfaringer danner grundstammen i de værker, som Nikolaj viser. Forskellige rejseruter gennem bevidstheder, kulturer, historiske omstændigheder, politiske begivenheder og personlige landskaber kommer til udtryk i kunstnerens ellers vældigt individuelle værker.

Samtidskunsten i globalt perspektiv

I takt med **den kolde krigs** afslutning og markedsøkonomiens indtog i de tidligere kommunistiske regimer er der sket en gradvis bevægelse mod et både politisk og kunstnerisk nyt verdenskort. Modernismen, som igennem det meste af det 20. århundrede var den herskende kunstretning i den vestlige verdens selvforståelse, er efterhånden erstattet af et nyt begreb om kunst, der anerkender, at kunstværket indgår i en dialog med betragteren, kulturen og historien – f.eks. historien om, hvordan den vestlige kolonisering af verden har bidraget til at opbygge myter om "fremmede" kulturer som primitive og eksotiske. I den nye kunst er hverdagen, virkeligheden og betragterens aktive forhold til sin tilværelse og til kunstværket ofte væsentlige temaer. Alle de betydningsammenhænge (kon-

tekster), som betragter og værk indgår i, er nu værdige emner for kunsten at beskæftige sig med. Hierarkiet mellem kultur og kunst, mellem primitiv og fin kunst, mellem almindelige kulturforbrugere og privilegerede kunstkere omdefineres efterhånden.

I dag giver det ikke som tidligere mening at tale om en særlig berlinsk (tysk) samtidskunst (eller for den sags skyld om f.eks. dansk, kinesisk eller spansk samtidskunst). Det skyldes de store globale bevægelser, som med stadig større kraft og fart har tegnet profilen af den internationale verden gennem de seneste 10-15 år. Migrationer og udvidelser af markeder, kommunikations- og transportsystemer og politiske reformationer har fra 1960'erne flyttet radikalt rundt på mennesker og deres ideer om verden.

Men det er stadig Vestens kunstscene med hele dens maskineri af museer, gallerier, messer, kuratorer, kunstanmeldere, kunsttidsskrifter, kunsthistorikere, kunsthandlere, kunstakademier og frie markedskræfter, der dominerer den internationale kunst. Selvom der er en del nye og væsentlige kunstbiennaler i omløb uden for Europa og USA, er det endnu Vestens suveræne økonomiske magtstatus, der præger udviklingen. Mange kunstnere fra tidligere 3. verdenslande, eller lande som blot ligger uden for den vestlige kanontradition, er derfor immigreret til Vestens metropoler for at være med dér, hvor de har mulighed for at indgå i kunstens komplekse stofskifte – som det er tilfældet i Berlin.

Arbejdsspørgsmål og ideer til opgaver

- Hvilke af udstillingens værker oplever du som mest tydelige i forhold til det overordnede tema om mentale og fysiske rejseruter ind og ud af byen Berlin? Begrund dit valg.
- Hvilke værker i udstillingen kunne lige så godt tage deres udgangspunkt i København?
- Beskriv din by: Lav en liste over konkrete steder og "fortællinger" om Danmarks hovedstad, som du synes giver det mest rammende billede af byen. Du kan bruge nye og ældre eksempler fra litteratur, presse, musik, billedkunst, leksika, data fra nationale eller internationale videnskabelige undersøgelser, statistik og personlige erfaringer. Udvælg én "fortælling" og find så mange nuancer/stemmer/modsigelser som muligt i indholdet. Overvej, hvordan du kan præsentere indholdet via kunstneriske virkemidler.

Undervisningsforløb

Varighed: 1 eller 1,5 time alle hverdage mellem kl. 9 og 16

Pris: gratis

Bestilling: tlf. 33 93 16 26 eller formidling@nikolaj-ccac.dk

Undervisningsmateriale tilsendes gratis i klassesæt ved bestilling af undervisningsforløb. www.nikolaj-ccac.dk

Forsidebilleder: Candice Breitz, Fremmed (10 sange fra den anden side), 2002, DVD-installation. Med tilladelse fra Galerie Max Hetzler, Berlin

Leksikon

Berlinmuren

Mur opført i 1961 af DDR (Østtyskland) på grænsen mellem Øst- og Vestberlin for at standse den voksende flugt af østberlinere til Vesten. Muren var skarpt bevogtet, og mange blev skudt under flugtforsøg. Muren stod som et symbol på "Jerntæppet" under den kolde krig indtil kommunismens sammenbrud i 1989, da Muren under jubel af store folkemængder fra både Øst og Vest blev gennembrudt og senere fjernet helt.

Biennale

Udstilling, der afholdes hvert andet år. Venedig har været vært for den største internationale kunstbiennale siden 1895. I løbet af 1990'erne har biennaler i periferien af den vestlige kunstscene markeret sig stærkt i bl.a. Sao Paolo, Johannesburg, Havanna, Istanbul og Kwangju.

De nye vilde

Tysk kunstnergruppe fra 1980'erne med direkte reference til Fauvisterne (de vilde) fra starten af 1900-tallet, som var en fransk gruppe af malere med Henri Matisse i spidsen, der satte farven, penselsproget og fantasien fri i et følelsesladet og ekspressivt billedsprog. De nye vilde bliver verdenskendte som forløbere af en kunstnerisk ekspressivitet og emotionalitet, der havde været fortrængt fra kunsts scenen og særligt fra maleriet i en længere periode. Mange har talt om "det tyske sorgarbejde" som en fælles psykologisk betegnelse for kunstnerisk og intellektuel udfoldelse i 1980'erne, hvor debatten om Tysklands rolle og ansvar i forhold til 2. verdenskrig endelig fik fart.

Den kolde krig

Politisk, økonomisk og ideologisk konflikt mellem de kommunistiske og de kapitalistiske lande i forlængelse af 2. verdenskrig og frem til 1989/90. Konflikten kom til udtryk som et konstant kapløb om udviklingen af nye våben.

Fluxus

International kunstnerisk bevægelse grundlagt i 60'erne uden entydig stilistisk identitet, men med rod i 60'ernes happeningkunst og 20'ernes dadaisme.

Industrialiseringen

Samlet betegnelse for den altdominerende forandring, der med store regionale forskydninger er sket med samfundsstrukturen i hele verden gennem de seneste 200 år. Udviklingen startede i England, Tyskland og Frankrig. På grund af en række teknologiske opfindelser (dampmaskiner, elektricitet, olie- og vandkraft) og kapitalismens udnyttelse af disse opfindelser blev en meget stor del af de tidlige håndværk og landbrugsarbejdet overtaget af maskiner. Fabrikker etableredes, byer voksede over hele verden, og mennesker flyttede i store tal fra landet til byen.

Målgruppe: 8.-10. klasse, gymnasiet / HF, VUC m.fl.